

Rolnummer 2149
Arrest nr. 104/2002 van 26 juni 2002

A R R E S T

In zake : de prejudiciële vraag betreffende de artikelen 24, 34, 36 en 39 van de arbeidsongevallenwet van 10 april 1971, gesteld door het Arbeidshof te Bergen.

Het Arbitragehof,

samengesteld uit de voorzitters M. Melchior en A. Arts, en de rechters L. François, P. Martens, M. Bossuyt, L. Lavrysen, A. Alen, J.-P. Snappe, J.-P. Moerman en E. Derycke, bijgestaan door de griffier P.-Y. Dutilleux, onder voorzitterschap van voorzitter M. Melchior,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. *Onderwerp van de prejudiciële vraag*

Bij arrest van 23 maart 2001 in zake de n.v. Axa Royale Belge tegen G. Renkens, waarvan de expeditie ter griffie van het Arbitragehof is ingekomen op 28 maart 2001, heeft het Arbeidshof te Bergen de volgende prejudiciële vraag gesteld :

« Worden de artikelen 10 en 11 van de Grondwet geschonden door de artikelen 24, 34, 36 en 39 van de arbeidsongevallenwet van 10 april 1971, in die zin geïnterpreteerd dat, in het kader van de vergoeding die zij voorschrijven, de blijvende ongeschiktheid die het gevolg is van een arbeidsongeval dat een door één of meer vorige arbeidsongevallen veroorzaakt functioneel letsel verergert, wegens een onweerlegbaar vermoeden krachtens hetwelk het basisloon van de werknemer noodzakelijkerwijs de aantasting van zijn economische waarde door het (de) genoemde vorige ongeval (ongevallen) weerspiegelt, altijd in haar geheel moet worden beoordeeld, zonder rekening te houden met de vooraf bestaande arbeidsongeschiktheid, en dit zelfs wanneer bewezen is dat het loon van het slachtoffer, dat als grondslag moet dienen voor de vergoeding van de gevolgen van het laatste ongeval, niet werd aangetast door het (de) vorige ongeval (ongevallen), in zoverre met name het slachtoffer dat als gevolg van één enkel arbeidsongeval door een functioneel letsel is getroffen, niet dezelfde behandeling zal genieten als het slachtoffer dat als gevolg van opeenvolgende arbeidsongevallen door hetzelfde functioneel letsel is getroffen ? »

II. *De feiten en de rechtspleging in het bodemgeschied*

G. Renkens is het slachtoffer van drie opeenvolgende arbeidsongevallen terwijl hij in dienst was van een vennootschap die bij de naamloze vennootschap Axa verzekerd was.

In 1983 stelt de Arbeidsrechtbank te Verviers een geneesheer-deskundige aan om de gevolgen van die ongevallen te bepalen. Bij vonnis van 30 april 1984 bekrachtigt de Rechtbank de conclusie van het deskundigenverslag en wordt de n.v. Axa veroordeeld tot betaling aan G. Renkens van de in de arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 bedoelde vergoedingen. Vervolgens worden de debatten heropend om de partijen in staat te stellen zich nader te verklaren over het basisloon dat voor de berekening van de voormelde vergoedingen in aanmerking dient te worden genomen.

De n.v. Axa tekent beroep aan tegen de beslissing van de eerste rechter. Het Arbeidshof te Luik verwerpt het beroep. Dat arrest wordt verbroken door het Hof van Cassatie. De zaak wordt dan verwezen naar het Arbeidshof te Brussel. Op 18 december 1995 doet het Arbeidshof te Brussel het vonnis van de Arbeidsrechtbank te Verviers van 30 april 1984 teniet. Op 21 juni 1999 wordt dat arrest opnieuw door het Hof van Cassatie verbroken.

De zaak wordt verwezen naar het Arbeidshof te Bergen, die te dezen de verwijzende rechter is.

De vraag rijst hoe een blijvende arbeidsongeschiktheid als gevolg van een arbeidsongeval dat een vooraf bestaand functioneel letsel verergert, dat werd veroorzaakt door één of meer vergoede of vergoedbare vroegere arbeidsongevallen, moet worden vergoed wanneer het loon van het slachtoffer van die opeenvolgende ongevallen, dat als berekeningsbasis voor de vergoeding van de gevolgen van het laatste ongeval moet dienen, niet door het vroegere ongeval of de vroegere ongevallen is aangetast.

Volgens de n.v. Axa zou de interpretatie die het Hof van Cassatie sinds jaar en dag volgt, een verschil in behandeling in het leven roepen tussen, enerzijds, de slachtoffers van opeenvolgende arbeidsongevallen en, anderzijds, de slachtoffers die getroffen worden door eenzelfde functioneel letsel als gevolg van één enkel

arbeidsongeval, alsook de slachtoffers die getroffen zijn door hetzelfde letsel als gevolg van opeenvolgende gemeenrechtelijke ongevallen.

Immers, volgens de interpretatie van het Hof van Cassatie moet de rechter, wanneer een werknemer het slachtoffer van opeenvolgende arbeidsongevallen is, de blijvende arbeidsongeschiktheid van het slachtoffer in haar geheel beoordelen, als de na het laatste ongeval vastgestelde arbeidsongeschiktheid, zelfs maar gedeeltelijk, door dat ongeval werd veroorzaakt.

Het Arbeidshof te Bergen verwerpt de eerste vergelijking die de n.v. Axa maakt en beslist een vraag te stellen over de tweede vergelijking, namelijk de vergelijking tussen een slachtoffer dat door meerdere opeenvolgende arbeidsongevallen wordt getroffen, en het slachtoffer dat door slechts één arbeidsongeval wordt getroffen.

III. *De rechtspleging voor het Hof*

Bij beschikking van 28 maart 2001 heeft de voorzitter in functie de rechters van de zetel aangewezen overeenkomstig de artikelen 58 en 59 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof.

De rechters-verslaggevers hebben geoordeeld dat er geen aanleiding was om artikel 71 of 72 van de organieke wet toe te passen.

Bij beschikkingen van 22 mei en 26 september 2001 heeft het Hof de zetel aangevuld respectievelijk met de rechters J.-P. Moerman en E. Derycke.

Van de verwijzingsbeslissing is kennisgegeven overeenkomstig artikel 77 van de organieke wet bij op 27 juni 2001 ter post aangetekende brieven.

Bij beschikkingen van 28 juni 2001 en 28 februari 2002 heeft het Hof de termijn waarbinnen het arrest moet worden gewezen, verlengd tot respectievelijk 28 maart 2002 en 28 september 2002.

Het bij artikel 74 van de organieke wet voorgeschreven bericht is bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 11 juli 2001.

Memories zijn ingediend door :

- G. Renkens, wonende te 4802 Heusy, rue de la Tannerie 8, bij op 25 juli 2001 ter post aangetekende brief;
- de n.v. Axa Royale Belge, waarvan de maatschappelijke zetel is gevestigd te 1170 Brussel, Vorstlaan 25, bij op 1 augustus 2001 ter post aangetekende brief;
- de Ministerraad, Wetstraat 16, 1000 Brussel, bij op 10 augustus 2001 ter post aangetekende brief.

Van die memories is kennisgegeven overeenkomstig artikel 89 van de organieke wet bij op 7 september 2001 ter post aangetekende brieven.

Memories van antwoord zijn ingediend door :

- de n.v. Axa Royale Belge, bij op 25 september 2001 ter post aangetekende brief;
- de Ministerraad, bij op 8 oktober 2001 ter post aangetekende brief.

Bij beschikking van 28 maart 2002 heeft het Hof de zaak in gereedheid verklaard en de dag van de terechtzitting bepaald op 23 april 2002.

Van die beschikking is kennisgegeven aan de partijen en hun advocaten bij op 29 maart 2002 ter post aangetekende brieven.

Op de openbare terechtzitting van 23 april 2002 :

- zijn verschenen :
- . Mr. M. Dardinne, advocaat bij de balie te Verviers, voor G. Renkens;
- . Mr. J.-F. Lahaye, advocaat bij de balie te Luik, en Mr. J.-F. van Drooghenbroeck, advocaat bij de balie te Brussel, voor de n.v. Axa Royale Belge;
- . Mr. S. Nudelholc, advocaat bij de balie te Brussel, voor de Ministerraad;
- hebben de rechters-verslaggevers J.-P. Moerman en A. Alen verslag uitgebracht;
- zijn de voornoemde advocaten gehoord;
- is de zaak in beraad genomen.

De rechtspleging is gevoerd overeenkomstig de artikelen 62 en volgende van de organieke wet, die betrekking hebben op het gebruik van de talen voor het Hof.

IV. *In rechte*

- A -

Memorie van G. Renkens

A.1.1. De geïntimeerde voor de verwijzende rechter keurt de rechtspraak van het Hof van Cassatie goed, in zoverre die berust op een wettelijke fictie dat de economische waarde van het slachtoffer wordt geacht op forfaitaire wijze overeen te stemmen met zijn basisloon op het ogenblik van het ongeval en dat de vergoeding voor de blijvende arbeidsongeschiktheid wordt geacht een vermindering van die economische waarde te compenseren. Het is aanvaard dat die wettelijke fictie niet altijd met de werkelijkheid strookt. De regeling van het beroepsrisico vergoedt echter niet het werkelijke loonverlies maar het verlies van het concurrentievermogen, namelijk de verhoging van het risico op loonverlies of –vermindering.

A.1.2. G. Renkens herinnert aan het feit dat de rechtsleer alsook de Koninklijke Commissaris voor de Hervorming van de Sociale Zekerheid hadden voorgesteld om het werkelijke loonverlies in aanmerking te nemen. Dat idee werd echter niet door de wetgever overgenomen, wat zoveel zou betekenen als een gemotiveerde verwerping van die regeling.

A.1.3. Er wordt betoogd dat hoewel het mogelijk is het effectieve loonverlies vast te stellen, het daarentegen moeilijker is het oorzakelijkheidsverband tussen die schade en het gezondheidsprobleem waaraan de werknemer lijdt, in te schatten. Subjectieve factoren, zoals de wil van de werknemer of de houding van de werkgever, kunnen een rol spelen. Nochtans zouden die factoren niet mogen meespelen bij een evaluatie door een rechterlijke of geneeskundige instantie.

De regelingen op grond van het theoretische loonverlies zouden het mogelijk maken de « werkloosheidsval » die de regelingen op grond van het werkelijke loonverlies impliceren, te voorkomen in zoverre zij de werkhervatting ontmoedigen.

G. Renkens besluit dat het niet mogelijk zou zijn de paradox waarover aan het Hof een vraag wordt gesteld, op te lossen zonder het volledige systeem opnieuw ter discussie te stellen. Dan zou eveneens het alternatief dat voor een dergelijk systeem kan worden voorgesteld, moeten worden onderzocht.

Memorie van de Ministerraad

A.2.1. De Ministerraad brengt eerst de inhoud van de in de prejudiciële vraag beoogde bepalingen in herinnering.

Volgens de Ministerraad zou de arbeidsongevallenwet een toepassing van de risicoleer zijn. Het zou onrechtvaardig en in strijd met het begrip « sociale plicht » zijn geweest de werknemer die zich door zijn arbeid aan risico's blootstelt, te verplichten te bewijzen dat zijn werkgever een fout heeft begaan, of die laatste de mogelijkheid te bieden zich van zijn aansprakelijkheid te bevrijden door het bestaan van een fout van het slachtoffer of van een toevallige factor te bewijzen. Evenwel moest de werkgever een tegenprestatie worden geboden. Daarom zou de forfaitaire vergoedingsregeling op grond van een basisloon zijn ingevoerd.

De wetgever zou de regels betreffende het in artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek verankerde gemeenrechtelijke aansprakelijkheidsbeginsel in de verhoudingen tussen de leden van de onderneming uitdrukkelijk niet hebben willen toepassen.

A.2.2. Vervolgens verwijst de Ministerraad naar verschillende beginselen die in de vaste rechtspraak en in de rechtsleer worden bevestigd.

Het eerste beginsel betreft de equivalentie van de voorwaarden : een slachtoffer heeft enkel recht op de vergoedingen wanneer is aangetoond dat de blijvende ongeschiktheid een band vertoont met het arbeidsongeval.

Het tweede beginsel is dat het verlies van arbeidsgeschiktheid wordt geëvalueerd door rekening te houden met de geschiktheid van het slachtoffer in vergelijking met alle beroepen op de arbeidsmarkt.

Het feit dat de vergoeding wordt berekend aan de hand van het basisloon vormt het derde beginsel.

Het vierde beginsel berust op het feit dat de ongeschiktheid in haar geheel moet worden geëvalueerd en de vergoeding rekening moet houden met het loon dat de werknemer heeft verdiend in het jaar dat aan het ongeval voorafgaat en in de functie die hij op het ogenblik van het ongeval uitoefende.

Ten slotte bepaalt het vijfde beginsel dat de rechter de ongeschiktheid van het slachtoffer in haar geheel moet beoordelen wanneer het laatste ongeval de gevolgen van een vorig ongeval heeft verergerd.

De Ministerraad merkt op dat de regeling van de wet van 10 april 1971 het resultaat is van een compromis tussen de werkgevers en de vakbonden. In ruil voor de zekerheid van vergoeding voor de werknemer zou die schadeloosstelling begrensd moeten zijn en vaak slechts gedeeltelijk zijn. De Ministerraad herinnert in dat opzicht aan de regel van artikel 24, derde lid, van de wet en aan het feit dat het basisloon begrensd is.

A.2.3. Volgens de Ministerraad zou de wetgever, door een forfaitaire regeling in te voeren, tot doel hebben gehad het economisch potentieel van het slachtoffer op het ogenblik van het ongeval te reconstrueren, dat wil zeggen zijn vermogen om door zijn arbeid inkomsten voort te brengen. Bijgevolg zou geen verschil in behandeling bestaan tussen beide in de prejudiciële vraag bedoelde categorieën van slachtoffers. Immers, beide categorieën zouden worden vergoed voor het verlies van geschiktheid die zij bezaten op de dag van het ongeval, rekening houdend met het basisloon op die dag.

A.2.4. De berekeningswijze waarbij de schadeloosstelling volgens criteria die analoog zijn met die van het gemeen recht zou worden geïndividualiseerd, zou erop neerkomen dat de slachtoffers van opeenvolgende ongevallen worden vergoed op grondslagen die met hun individuele schade rekening houden en niet langer op de forfaitaire grondslagen die gelden voor de slachtoffers van één enkel ongeval. Aldus zou de onzekerheid in verband met de schadeloosstelling die in het gemeen recht heerst, opnieuw de kop opsteken. Die redenering zou bovendien tot gevolg hebben dat een werknemer wiens geschiktheid theoretisch tot nul wordt teruggebracht maar die inspanningen blijft leveren om zich aan te passen en zijn werkzaamheid voort te zetten, op grond van de wet van 10 april 1971 schadevergoeding zou worden ontzegd, terwijl die wet de werknemer het recht verleent opnieuw in de economische situatie waarin hij vóór het ongeval verkeerde, te worden geplaatst.

A.2.5. De economische ongeschiktheid zou niet alleen in het loonverlies bestaan maar ook in de noodzaak voor de werknemer om meer inspanningen te leveren om zijn beroepstaken te volbrengen. Het basisloon van de werknemer zou precies de maatstaf van die geschiktheid zijn.

A.2.6. De Ministerraad voert andere ongelijkheden aan die zouden kunnen ontstaan uit de bij de wet van 10 april 1971 ingevoerde regeling (voor een werknemer die bijvoorbeeld bij het begin van zijn loopbaan een lager loon zou ontvangen dan een werknemer op het einde van zijn loopbaan). Die ongelijkheden, zoals de in de prejudiciële vraag aangeklaagde ongelijkheid, zouden evenwel hun verantwoording vinden in het sociaal compromis dat aan de oorsprong van de betwiste wet ligt. Tot staving van zijn standpunt verwijst de Ministerraad naar het arrest nr. 31/2001.

Memorie van de n.v. Axa Royale Belge

A.3.1. De verzekeringsmaatschappij onderstreept dat de antwoorden die op de aan het Hof voorgelegde prejudiciële vraag zouden kunnen worden gegeven, afhangen van de interpretatie die men geeft aan de in het geding zijnde bepalingen van de arbeidsongevallenwet van 10 april 1971.

Twee mogelijke interpretaties zijn denkbaar.

De eerste interpretatie, die de verwijzende rechter volgt en die overeenstemt met de vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie, berust op een onweerlegbaar vermoeden dat de aantasting van de economische geschiktheid waardoor een werknemer ten gevolge van een arbeidsongeval wordt getroffen, wordt geacht zich noodzakelijkerwijs te vertalen in een vermindering van het basisloon van die werknemer. De opeenvolgende graden van ongeschiktheid zouden dus onafhankelijk van elkaar worden geëvalueerd en dus met elkaar worden gecumuleerd, hoewel het basisloon van de werknemer ten gevolge van het vroegere ongeval of de vroegere ongevallen geen enkele vermindering zou hebben ondergaan.

De n.v. Axa Royale Belge houdt staande dat uit die interpretatie niet mag worden afgeleid dat het wettelijk vermoeden onweerlegbaar is, want anders zou het aan de oorsprong van discriminaties liggen.

De tweede interpretatie die aan de bepalingen van de arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 zou kunnen worden gegeven en die te dezen door de n.v. Axa Royale Belge wordt voorgesteld, berust op het principe dat enkel rekening zou worden gehouden met de gevolgen van het laatste ongeval waarvan de werknemer het slachtoffer is geweest, zonder dat het mogelijk is de naar aanleiding van het laatste ongeval verschuldigde vergoedingen te cumuleren met die welke naar aanleiding van vroegere ongevallen werden toegekend. Het onweerlegbaar karakter van het vermoeden wordt hier dus ter discussie gesteld, volgens hetwelk de ongeschiktheid van de werknemer zich noodzakelijkerwijs zou weerspiegelen in een vermindering van het basisloon van de werknemer. Tot staving van die interpretatie worden rechtspraak en rechtsleer geciteerd.

De verzekeringsmaatschappij verzoekt het Hof te zeggen voor recht dat de artikelen 24, 34, 36 en 39 van de arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 in de eerste interpretatie de artikelen 10 en 11 van de Grondwet schenden.

A.3.2. Zij onderzoekt vervolgens de parlementaire voorbereiding van de voormelde wet in een poging om de elementen eruit te halen die het mogelijk zouden maken de bestaande controverse omtrent de twee interpretaties te beslechten. Doordat in de parlementaire voorbereiding daarover met geen woord wordt gerept, zou het bijzonder moeilijk zijn na te gaan welk doel de wetgever heeft nagestreefd. De n.v. Axa Royale Belge verwijst echter naar de wet van 1903 op de vergoeding der schade voortvloeiende uit arbeidsongevallen, die bij de wet van 10 april 1971 werd opgeheven.

Verschillende uittreksels uit de parlementaire voorbereiding van de wet van 1903 worden geciteerd wat betreft de hypothese van opeenvolgende arbeidsongevallen waarvan een werknemer het slachtoffer zou zijn. Uit die parlementaire voorbereiding zou blijken dat de wetgever een aantasting van de economische geschiktheid van de werknemer wou compenseren, waarbij die aantasting steeds, noodzakelijkerwijs en daadwerkelijk, wordt vertaald in een vermindering van het basisloon van de werknemer. De analyse van de parlementaire voorbereiding zou tevens aantonen dat de wetgever de hypothese waarin de aantasting van de economische geschiktheid van het slachtoffer van opeenvolgende arbeidsongevallen zich niet zou vertalen in een vermindering van zijn loon, niet in overweging heeft genomen. Bijgevolg zou het in strijd zijn met de geest van de wetgever om de cumulatie van vergoedingen door de werknemer die het slachtoffer is van opeenvolgende ongevallen maar wiens loon ongewijzigd is gebleven, toe te staan.

A.3.3. De n.v. Axa Royale Belge zet uiteen in welk opzicht de eerste interpretatie van de betwiste bepalingen, die te dezen de door de verwijzende rechter gevolgde interpretatie is, de artikelen 10 en 11 van de Grondwet zou schenden.

Volgens haar kunnen uit de aldus geïnterpreteerde wet van 10 april 1971 twee verschillen in behandeling worden afgeleid. In de eerste plaats gaat het om het verschil in behandeling dat uitdrukkelijk in de prejudiciële vraag wordt aangeklaagd. Dat verschil in behandeling zou voortvloeien uit een vergelijking tussen de werknemer die het slachtoffer is van één enkel arbeidsongeval en de werknemer die zou zijn getroffen door verschillende opeenvolgende ongevallen die niet hebben geleid tot een vermindering van zijn basisloon.

De verzekeringsmaatschappij haalt het voorbeeld aan van twee werknemers die hetzelfde loon verdienen, namelijk 1.000 frank. De eerste werknemer ontvangt een vergoeding van 300 frank ten gevolge van een arbeidsongeval waarbij hij twee vingers van zijn rechterhand verliest. De twee werknemers zijn vervolgens het slachtoffer van een ongeval als gevolg waarvan zij hun rechterhand verliezen. Zij ontvangen een vergoeding van 500 frank. De eerste werknemer ontvangt dus een vergoeding van 800 frank en de tweede een vergoeding van 500 frank, terwijl zij allebei door eenzelfde functioneel letsel worden getroffen. Hieruit volgt een discriminatie tussen beide categorieën van werknemers. Dientengevolge zou tevens een discriminatie bestaan tussen de wetsverzekeraar die ertoe wordt gebracht de gevolgen van de twee opeenvolgende ongevallen te vergoeden, in vergelijking met de wetsverzekeraar die ertoe wordt gebracht de gevolgen van het enige ongeval te vergoeden.

De n.v. Axa Royale Belge bekritiseert tevens het feit dat de in het geding zijnde bepalingen twee categorieën van personen die zich in een verschillende situatie bevinden, zonder redelijke verantwoording op gelijke wijze behandelen. Een voorbeeld verduidelijkt die veronderstelling. Het gaat om twee werknemers die allebei een loon van 1.000 frank ontvangen. Eén van beiden is het slachtoffer van drie opeenvolgende ongevallen waarbij het eerste hem recht geeft op een vergoeding van 100 frank voor het verlies van een vinger van zijn rechterhand, het tweede een vergoeding van 300 frank voor het verlies van zijn rechterhand en het derde een vergoeding van 600 frank voor het verlies van zijn rechterarm. De werknemer ontvangt dus een vergoeding van 1.000 frank per maand. De tweede werknemer is het slachtoffer van een ongeval waardoor zijn vier ledematen zijn verlamd. Hij ontvangt een vergoeding die gelijk is aan 100 pct. ongeschiktheid, met name 1.000 frank per maand. Beide werknemers ontvangen dus eenzelfde vergoeding, hoewel de tweede werknemer aan een veel zwaarder functioneel letsel lijdt dan de eerste werknemer.

A.3.4. De verzekeringsmaatschappij steunt op de rechtspraak om te onderstrepen dat niet de forfaitaire aard van de vergoedingen verantwoordt waarom de blijvende ongeschiktheid als gevolg van een ongeval niet in aanmerking wordt genomen bij de evaluatie van de blijvende ongeschiktheid waardoor dezelfde werknemer als gevolg van verschillende ongevallen wordt getroffen. Dat zou erop neerkomen dat de vraag naar het bedrag van de vergoedingen samenvalt met de vraag naar de evaluatie van de blijvende arbeidsongeschiktheid welke die vergoedingen moeten compenseren.

A.3.5. De n.v. Axa Royale Belge betoogt ook dat zo de forfaitaire aard als verantwoording in aanmerking mocht worden genomen, die verantwoording niet ter zake dienend zou zijn.

Een andere, meer overtuigende verantwoording zou kunnen worden gevonden in de parlementaire voorbereiding van de wet van 1903. Aangezien een ongeval in beginsel de economische geschiktheid van de werknemer aantast en die aantasting in beginsel met een vermindering van het loon gepaard gaat, zou het logisch en billijk zijn dat geen rekening wordt gehouden met de blijvende ongeschiktheid van de werknemer als gevolg van één of meer vroegere ongevallen bij de evaluatie van de ongeschiktheid als gevolg van een later ongeval, wanneer het loon van de werknemer daadwerkelijk is verminderd als gevolg van het eerste ongeval of de eerste ongevallen. Immers, het zou de bedoeling zijn de werknemer niet tweemaal te bestraffen: een eerste maal door de schadeloosstelling te baseren op een loon dat al een vroegere aantasting van zijn economische geschiktheid weerspiegelt, en een tweede maal door geen rekening te houden met die vroegere aantasting.

A.3.6. Er zou moeten worden onderzocht of die verantwoording nog ter zake dienend is wanneer de werknemer geen daadwerkelijk loonverlies heeft geleden als gevolg van vroegere ongevallen.

Volgens de n.v. Axa Royale Belge zou het ter zake dienend kunnen lijken te vermoeden dat de aantasting van de economische geschiktheid van de werknemer als gevolg van een ongeval wordt vertaald in een vermindering van het basisloon van diezelfde werknemer, dat als berekeningsbasis moet dienen voor de ongeschiktheid die het gevolg is van één of meer latere arbeidsongevallen. Daarentegen zou het niet ter zake dienend zijn op onweerlegbare wijze te vermoeden dat de blijvende ongeschiktheid leidt tot een vermindering van het loon voor de werknemer die het slachtoffer van een ongeval is, terwijl is aangetoond dat dat loon in feite niet verminderd is.

A.3.7. Mocht worden aanvaard dat de maatregel ter zake dienend is, dan nog houdt de verzekeringsmaatschappij staande dat die maatregel onevenredig is met de doelstelling van de wetgever. Immers, het zou onevenredig zijn de schuldenaar van de vergoedingen nooit de mogelijkheid te bieden het vermoeden om te keren, krachtens hetwelk het basisloon dat de werknemer vlak vóór het laatste arbeidsongeval ontvangt, wordt geacht een aantasting van zijn economische geschiktheid door één of meer vroegere arbeidsongevallen te weerspiegelen. Het zou daarentegen evenredig zijn ervan uit te gaan dat het bij de arbeidsongevallenwet ingevoerde vermoeden een vermoeden *iuris tantum* is, dat omkeerbaar is.

A.3.8. De n.v. Axa Royale Belge citeert verscheidene arresten van het Hof waarin het mechanisme van het onweerlegbaar vermoeden streng zou worden beoordeeld.

Vervolgens onderzoekt zij de « verzoenende » interpretatie van de in de prejudiciële vraag beoogde bepalingen. Volgens die interpretatie zou het in de betwiste bepalingen bedoelde vermoeden kunnen worden omgekeerd wanneer is aangetoond dat het basisloon van de werknemer niet werd aangetast door de vroegere arbeidsongevallen waarvan de werknemer het slachtoffer is geweest.

Het *iuris tantum*-karakter van het vermoeden zou niet onbestaanbaar zijn met de parlementaire voorbereiding van de wet van 10 april 1971 en die van de wet van 1903, noch met de rechtspraak van het Hof van Cassatie. Dat karakter zou de norm bestaanbaar maken met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

Memorie van antwoord van de Ministerraad

A.4.1. De Ministerraad haalt een nieuw voorbeeld aan om aan te tonen dat de rechtspraak van het Hof van Cassatie inzake de vergoedingen op grond van de wet van 10 april 1971 verantwoord is. In het voorbeeld verliest een werknemer een oog als gevolg van een eerste ongeval. Hij verliest zijn andere oog als gevolg van een tweede ongeval. De oplossing die het Hof van Cassatie aanneemt, impliceert dat die werknemer de wegens die twee ongevallen verschuldigde vergoedingen mag cumuleren. De Ministerraad houdt staande dat dit verantwoord is door het feit dat het bij het tweede ongeval opgelopen letsel met een groter verlies van concurrentievermogen op de arbeidsmarkt gepaard zal gaan dan het verlies dat een werknemer zou hebben geleden mocht hij enkel door het tweede ongeval getroffen zijn geweest. Dat tweede ongeval heeft tot gevolg dat de werknemer die ervan het slachtoffer is, ten gevolge van de twee ongevallen blind wordt, terwijl de werknemer die enkel door het tweede ongeval werd getroffen, het gebruik van slechts één oog verliest.

A.4.2. De Ministerraad houdt ook nog staande dat de twee in de prejudiciële vraag bedoelde categorieën van werknemers niet vergelijkbaar zijn. Immers, zelfs indien de werknemer die het slachtoffer van verschillende arbeidsongevallen is geweest als gevolg van het eerste ongeval geen loonverlies heeft geleden, zal hij bijkomende inspanningen hebben moeten leveren om zijn herinschakeling in het beroepsleven te verzekeren. Bijgevolg bevindt hij zich niet in dezelfde situatie als de werknemer die het slachtoffer van slechts één arbeidsongeval is geweest.

A.4.3.1. De Ministerraad antwoordt vervolgens op de argumenten van de n.v. Axa Royale Belge.

De bewering dat de rechtspraak van het Hof van Cassatie berust op het onweerlegbaar vermoeden dat de aantasting van de economische geschiktheid van de werknemer noodzakelijkerwijs met een loonverlies gepaard gaat, zou verkeerd zijn.

Wanneer het Hof van Cassatie zegt dat de economische waarde van het slachtoffer van een arbeidsongeval bij wet wordt vermoed zich te vertalen in het basisloon van het slachtoffer, zegt dat Hof niet dat de economische ongeschiktheid noodzakelijkerwijs wordt geacht te worden vertaald in een vermindering van het basisloon van de werknemer. Het Hof van Cassatie zegt dat de wetgever van oordeel is geweest dat het loon dat het slachtoffer heeft verdiend in het jaar dat aan het ongeval voorafgaat, de maatstaf van zijn economische geschiktheid was. Indien de rechter meent dat de economische geschiktheid van de werknemer als gevolg van het ongeval geenszins werd aangetast, zal hij echter geen vergoeding toekennen. Indien daarentegen wordt aanvaard dat die economische geschiktheid is aangetast, zal het loon hoogstens als maatstaf dienen om de maatregel tot schadeloosstelling te bepalen.

A.4.3.2. De Ministerraad herinnert vervolgens aan het feit dat het niet aan het Hof staat de bepalingen van de wet van 10 april 1971 te interpreteren. Het Hof vermag hoogstens zich uit te spreken over de bestaanbaarheid van die bepalingen met de Grondwet, in de interpretatie die de verwijzende rechter eraan heeft gegeven.

A.4.3.3. De Ministerraad beweert ook nog dat het argument dat de interpretatie van het Hof van Cassatie een verschil tussen de wetsverzekeraars in het leven zou roepen, niet ter zake dienend is voor het onderzoek van de prejudiciële vraag. Immers, de verzekeraars berekenen de verzekeringspremies vrij op basis van het te dekken risico, met inbegrip van het risico dat voortvloeit uit het feit dat de verzekeraar de door de arbeidsrechter vastgestelde vergoeding zal moeten uitkeren wegens opeenvolgende ongevallen. Dat feit is nochtans bekend op het ogenblik dat de verzekeringspolis wordt afgesloten.

A.4.3.4. Ten slotte onderstreept de Ministerraad dat de keuze van het loon als criterium voor de evaluatie van de aantasting van het arbeidsvermogen niet onredelijk is en een economische realiteit weerspiegelt. Het is mogelijk dat dat criterium de realiteit niet volledig weergeeft, zodat het voor de betrokkene gunstig of ongunstig kan uitvallen. De betwisting van de forfaitaire aard van de regeling zou echter tot gevolg hebben dat het volledige sociale compromis dat aan de basis van de arbeidsongevallenwet ligt, opnieuw ter discussie wordt gesteld.

Memorie van antwoord van de n.v. Axa Royale Belge

A.5.1. De verzekeringsmaatschappij beweert dat de Ministerraad en G. Renkens in hun memorie het debat aanzienlijk hebben verruimd. Zij herinnert eraan dat in de prejudiciële vraag enkel de hypothese wordt beoogd waarin het slachtoffer van verschillende opeenvolgende ongevallen zijn basisloon behoudt wanneer dat basisloon niet door het vroegere ongeval of de vroegere ongevallen is aangetast.

Enkel in die hypothese, en niet op algemene wijze, moet het bij de arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 ingevoerde vermoeden worden onderzocht. De specifieke analyse van die hypothese leidt tot de vaststelling dat de wetgever de onweerlegbare aard van dat vermoeden niet heeft kunnen bekrachtigen, net zo min als hij de cumulatie van vergoedingen die G. Renkens te dezen geniet, heeft kunnen toestaan.

A.5.2. Vervolgens herinnert de verzekeringsmaatschappij eraan dat zij, in tegenstelling tot wat de Ministerraad beweert, aanvaardt dat een slachtoffer van opeenvolgende ongevallen *in fine* door een graad van ongeschiktheid van meer dan 100 pct. kan worden getroffen, voor zover de concrete situatie van de werknemer het mogelijk maakt na te gaan of het basisloon van die werknemer, dat wordt geacht de aantasting van zijn economische geschiktheid te weerspiegelen, wel degelijk door de opeenvolging van ongevallen werd aangetast.

A.5.3. Er wordt staande gehouden dat hoewel het Hof van Cassatie zich over het bestaan van een wettelijk vermoeden in de wet heeft uitgesproken, dat Hof geenszins de aard ervan heeft bepaald.

A.5.4. De n.v. Axa Royale Belge beklemtoont dat de situatie van G. Renkens de door het Hof van Cassatie in aanmerking genomen wettelijke fictie weerlegt. G. Renkens zou de perken die het Hof zichzelf oplegt, miskennen door zijn toevlucht te nemen tot een fictie waarbij hij als gevolg van de opeenvolgende ongevallen waarvan hij het slachtoffer is geweest, zijn werk had kunnen verliezen of met minder loon door een andere werkgever had kunnen worden overgenomen.

A.5.5.1. De n.v. Axa Royale Belge beklemtoont tevens het feit dat de verantwoordingen die de Ministerraad en G. Renkens voor het in het geding zijnde verschil in behandeling aanvoeren, niet redelijk en evenredig zijn.

Wat de bijkomende inspanningen betreft is zij van oordeel dat heel wat andere redenen bestaan die het behoud van het loon van de werknemer ondanks de opeenvolgende ongevallen kunnen verklaren. Indien beide vergeleken categorieën van werknemers als gevolg van eenzelfde ongeval door eenzelfde letselsel worden getroffen, zal de inspanning die beide werknemers moeten leveren om hun loon te behouden, bovendien voor beide categorieën identiek zijn. In het tweede voorbeeld dat de vennootschap in haar memorie aanhaalt, zal een werknemer die het slachtoffer van een ongeval is geweest als gevolg waarvan zijn vier ledematen verlamd zijn, eveneens enkel recht hebben op een vergoeding van 100 pct. zonder bijkomend loon want hij zal niet langer in staat zijn te werken. Het slachtoffer van opeenvolgende ongevallen dat, via cumulatie, een vergoeding van 100 pct. geniet, zal nochtans nog bijkomende inspanningen kunnen leveren om zijn werk en zijn loon te behouden, zodat hij 200 pct. van dat loon zal ontvangen.

A.5.5.2. Ten slotte is de verzekeringsmaatschappij van oordeel dat de verantwoording in verband met de forfaitaire aard van de schadeloosstellingsregeling inzake arbeidsongevallen niet ter zake dienend is. Die verantwoording zou erop neerkomen dat de vraag naar het *quantum* van de vergoedingen samenvalt met de vraag naar de evaluatie van de blijvende arbeidsongeschiktheid welke die vergoedingen moeten compenseren. Die verantwoording zou overigens onwerkzaam zijn. Immers, de forfaitaire aard van die schadeloosstelling geldt

voor alle vergeleken categorieën van rechtzoekenden want het gaat in alle gevallen om slachtoffers van arbeidsongevallen.

- B -

B.1. Op het ogenblik van de feiten voorgelegd aan de verwijzende rechter, bepaalden de artikelen 24, 34, 36 en 39 van de arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 :

« Art. 24. Indien de arbeidsongeschiktheid blijvend is of wordt, vervangt een jaarlijkse vergoeding van 100 pct. berekend op het basisloon en de graad van de ongeschiktheid, de dagelijkse vergoeding vanaf de dag waarop de ongeschiktheid een bestendig karakter vertoont; dit vertrekpunt wordt vastgesteld bij een overeenkomst tussen partijen of bij een in kracht van gewijsde gegane beslissing.

Indien de toestand van de getroffene volstrekt de geregelde hulp van een ander persoon vergt, kan de rechter de jaarlijkse vergoeding op een hoger bedrag dan 100 pct. brengen zonder 150 pct. te overschrijden.

Bij opneming van de getroffene, ten laste van de verzekeraar, in een verplegingsinstelling vóór het einde van de bij artikel 72 bepaalde termijn, is de vergoeding voor de hulp van een ander persoon bedoeld in vorig lid niet verschuldigd voor de dagen van de opneming.

Bij het verstrijken van de herzieningstermijn, bedoeld bij artikel 72 wordt de jaarlijkse vergoeding door een lijfrente vervangen. »

« Art. 34. Onder basisloon wordt verstaan het loon waarop de werknemer, in de functie waarin hij is tewerkgesteld in de onderneming op het ogenblik van het ongeval, recht heeft voor de periode van het jaar dat het ongeval voorafgaat.

De referteperiode is maar volledig, wanneer de werknemer gedurende dat ganse jaar arbeid heeft verricht overeenkomstig de arbeidstijdregeling, die krachtens wet of gebruik in de onderneming geldt. »

« Art. 36. § 1. Wanneer de referteperiode, zoals bepaald bij artikel 34, tweede lid, onvolledig is of wanneer het loon van de werknemer wegens toevallige omstandigheden lager is dan het loon dat hij normaal verdient, wordt het loon waarop de werknemer recht heeft aangevuld met een hypothetisch loon voor de dagen, buiten de rusttijden, waarop de werknemer geen loon ontving.

Het hypothetisch loon is gelijk aan het produkt van de vermenigvuldiging van het gemiddeld dag- of uurloon met het aantal ontbrekende dagen of uren.

Het gemiddeld dag- of uurloon wordt berekend door het loon waarop de werknemer recht heeft te delen door het aantal dagen of uren waarop tijdens de referteperiode arbeid werd verricht.

§ 2. Wanneer de werknemer sedert minder dan één jaar in de onderneming of in de functie waarin hij is tewerkgesteld op het ogenblik van het ongeval werkt, wordt voor de periode die voorafgaat het hypothetisch loon berekend op het gemiddeld dagelijks loon van de werknemers met dezelfde beroepskwalificatie.

§ 3. Wanneer de werknemer tewerkgesteld is in een onderneming waar slechts gedurende een beperkte periode van het jaar wordt gewerkt, wordt het loon aangevuld met de verdiensten die hij verwierf gedurende de overige periode van het jaar. Wanneer er voor het geheel of een deel van die periode geen verdiensten zijn, wordt het loon aangevuld met een hypothetisch loon berekend volgens de bepalingen van § 1. »

« Art. 39. Overschrijdt het jaarloon 300.000 frank, dan komt het, voor de vaststelling van de vergoedingen en renten, slechts tot het beloop van die som in aanmerking.

Voor de leerling en voor de minderjarige werknemers die tijdelijk arbeidsongeschikt zijn, kan het in aanmerking te nemen loon niet lager zijn dan 60.000 frank per jaar.

Deze loonbedragen worden gekoppeld aan de schommelingen van het indexcijfer van de consumptieprijzen op de wijze bepaald door de Koning.

De Koning kan deze bedragen wijzigen na advies van de Nationale Arbeidsraad. »

B.2. In de door het Arbeidshof te Bergen gestelde prejudiciële vraag wordt het Hof verzocht zich uit te spreken over de bestaanbaarheid met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, van de artikelen 24, 34, 36 en 39 van de arbeidsongevallenwet van 10 april 1971, « in die zin geïnterpreteerd dat, in het kader van de vergoeding die zij voorschrijven, de blijvende ongeschiktheid die het gevolg is van een arbeidsongeval dat een door één of meer vorige arbeidsongevallen veroorzaakt functioneel letsel verergert, wegens een onweerlegbaar vermoeden krachtens hetwelk het basisloon van de werknemer noodzakelijkerwijs de aantasting van zijn economische waarde door het (de) genoemde vorige ongeval (ongevallen) weerspiegelt, altijd in haar geheel moet worden beoordeeld, zonder rekening te houden met de vooraf bestaande arbeidsongeschiktheid, en dit zelfs wanneer bewezen is dat het loon van het slachtoffer, dat als grondslag moet dienen voor de vergoeding van de gevolgen van het laatste ongeval, niet werd aangetast door het (de) vorige ongeval (ongevallen) ». Het slachtoffer van opeenvolgende ongevallen wordt vergeleken met het slachtoffer van één enkel ongeval.

B.3. De bewoordingen van de vraag dienen in verschillende opzichten te worden rechtgezet.

In de eerste plaats is het niet pertinent in aanmerking te nemen dat zou worden « bewezen [...] dat het loon van het slachtoffer [...] niet werd aangetast » door een vorig ongeval. Immers, in de veronderstelling dat het loon na dat ongeval werd behouden, is de hypothese niet uitgesloten dat het loon (bijvoorbeeld na een opleidingsinspanning) had kunnen worden verhoogd, als de vermindering van arbeidsgeschiktheid als gevolg van dat ongeval er niet was geweest. Bovendien is het niet omdat iemand het geluk heeft ondanks een ongeval - in voorkomend geval mits een bijkomende inspanning - zijn loon te behouden dat zijn arbeidsgeschiktheid intact is gebleven: indien hij zijn werk verliest, zal hij met een verminderde arbeidsgeschiktheid op de arbeidsmarkt terechtkomen.

De regeling van het beroepsrisico vergoedt niet een loonverlies, maar een verlies aan arbeidsgeschiktheid, met risico's voor een ongunstige loonvorming. Het zogeheten basisloon wordt enkel beschouwd als een benaderende maatstaf voor de arbeidsgeschiktheid.

Ten slotte suggereert de verwijzing naar een « onweerlegbaar vermoeden krachtens hetwelk het basisloon van de werknemer noodzakelijkerwijs de aantasting van zijn economische waarde [...] weerspiegelt » dat de wettelijke regeling tot doel heeft in ieder geval alle werkelijke schade te herstellen, maar dat die regeling, door onachtzaamheid, voor een dergelijke doelstelling ongeschikte middelen aanwendt. Uit de economie van de wet alsook uit de parlementaire voorbereiding (*Hand.*, Kamer, 1902-1903, vergadering van 27 mei 1903, pp. 1266 en 1267) volgt evenwel dat de wetgever, met volledige kennis van zaken, weloverwogen een forfaitaire vergoedingsregeling heeft ingevoerd en deze heeft opgevat rekening houdend met de overgrote meerderheid van de gevallen: hij maakte er geenszins aanspraak op zich op de bijzondere kenmerken van elk geval af te stemmen. De economische waarde van het slachtoffer wordt in de bewoordingen van het Hof van Cassatie « wettelijk vermoed [...] haar maat te vinden in het basisloon » (Cass., 6 maart 1968, *Arr. Cass.*, 1968, p. 897; Cass., 15 januari 1996, *Arr. Cass.*, 1996, p. 32; Cass., 21 juni 1999, *Arr. Cass.*, 1999, p. 380).

B.4. De rigiditeit die noodzakelijkerwijs volgt uit de zopas vermelde forfaitaire aard, kan door ten minste twee overwegingen worden verantwoord.

De eerste is dat, aangezien de wetgever veeleer per categorie wetgevend wil optreden in plaats van rekening te houden met de bijzondere kenmerken eigen aan elk individueel geval,

moet worden aanvaard dat, behoudens klaarblijkelijke vergissing, die categorieën, noodzakelijkerwijs, de verscheidenheid van toestanden slechts met een zekere graad van benadering opvangen.

De tweede overweging is dat die forfaitaire aard onder meer wordt ingegeven door een van het gemeen recht afwijkende aansprakelijkheidsregeling die in tegenstelling daarmee niet uitgaat van het begrip « fout » maar van het begrip « professioneel risico » en van het verdelen van dat risico over de werkgevers en de slachtoffers via een verplichte verzekering tot dekking van de schade van de werknemer.

Het doel van dat systeem bestaat erin het inkomen van de werknemer te beschermen tegen een professioneel risico dat wordt geacht zich voor te doen zelfs wanneer het ongeval gebeurt door de schuld van die werknemer of van een collega, alsook de sociale vrede en de arbeidsverhoudingen binnen de bedrijven te handhaven door een toename van het aantal processen inzake aansprakelijkheid uit te sluiten. De bescherming van de werknemer reikt zo ver dat deze van zijn eigen aansprakelijkheid wordt ontheven in geval van een arbeidsongeval dat door zijn fout is veroorzaakt. De vaste vergoeding dekt bovendien diegenen van wie de wetgever veronderstelt dat zij normaal gesproken afhangen van het inkomen van de werknemer die het slachtoffer van een dodelijk ongeval is. De vaste vergoeding zal, in bepaalde gevallen, groter zijn dan wat het slachtoffer had kunnen verkrijgen door een gemeenschappelijke vordering in te stellen tegen de dader van de fout die het ongeval heeft veroorzaakt en, in bepaalde gevallen, minder groot zijn. De financiering van de forfaitaire regeling wordt gewaarborgd door de werkgevers, die verplicht zijn een verzekering inzake arbeidsongevallen te sluiten en de kosten van de premies te dragen.

B.5.1. Om te beoordelen of de door de verwijzende rechter gemaakte vergelijking tussen « het slachtoffer dat als gevolg van één enkel arbeidsongeval door een functioneel letsel is getroffen » en « het slachtoffer dat als gevolg van opeenvolgende arbeidsongevallen door hetzelfde functioneel letsel is getroffen » ter zake dienend is, is het belangrijk eraan te herinneren dat, volgens de logica van het forfaitair systeem, er geen reden is om van de graad van ongeschiktheid als gevolg van een arbeidsongeval de graad van ongeschiktheid af te trekken die door een vorig arbeidsongeval werd veroorzaakt, want de gevolgen ervan kunnen normalerwijs het loon dat voor het volgende in aanmerking wordt genomen, aantasten.

B.5.2. De wetgever heeft redelijkerwijs kunnen afzien van de mogelijkheid voor de rechter om het forfaitair systeem op bepaalde punten om billijkheidsredenen bij te sturen, gelet, enerzijds, op het feit dat de noodzaak om de implicaties van het begrip billijkheid te verduidelijken tot uiteenlopende rechtspraak zou leiden en, anderzijds, op het risico van incoherentie en willekeur doordat de vaste vergoeding nu eens zou worden prijsgegeven en dan weer behouden.

B.6.1. In haar memorie onderstreept de vennootschap Axa Royale Belge ook nog dat het verschil in behandeling dat zou bestaan tussen de twee in de prejudiciële vraag bedoelde categorieën van slachtoffers, tot gevolg zou hebben dat de wetsverzekeraar die de gevolgen van meerdere opeenvolgende ongevallen moet vergoeden, zou worden benadeeld in vergelijking met de wetsverzekeraar die de gevolgen van één enkel arbeidsongeval moet vergoeden.

B.6.2. Het feit dat het de verzekeraars zijn die de slachtoffers van de arbeidsongevallen vergoeden, is niet van die aard dat het de uit voorafgaande overwegingen af te leiden besluiten zou kunnen aantasten.

B.7. De prejudiciële vraag dient ontkennend te worden beantwoord.

Om die redenen,

het Hof

zegt voor recht :

De artikelen 24, 34, 36 en 39 van de arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 schenden de artikelen 10 en 11 van de Grondwet niet, wanneer ze in die zin worden geïnterpreteerd dat, in het kader van de vergoeding die zij voorschrijven, de blijvende ongeschiktheid die het gevolg is van een arbeidsongeval dat een door één of meer vorige arbeidsongevallen veroorzaakt functioneel letsel verergert in haar geheel moet worden beoordeeld, zonder rekening te houden met de vooraf bestaande arbeidsongeschiktheid.

Aldus uitgesproken in het Frans en het Nederlands, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof, op de openbare terechtzitting van 26 juni 2002.

De griffier,

De voorzitter

P.-Y. Dutilleux

M. Melchior